

مدیریت نظام سلامت و سزارین انتخابی در ایران: یک مطالعه کیفی

راضیه لطفی^۱، فهیمه رمضانی تهرانی^{۲*}، فرحناز ترکستانی^۳، مرضیه رستمی^۴، مهراندخت عابدینی^۳، سیما ساجدی نژاد^۴

۱. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج، ایران

۲. پژوهشکده غدد و متابولیسم دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، مرکز تحقیقات اندوکرینولوژی تولید مثل، تهران، ایران

۳. اداره سلامت مادران، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، تهران، ایران

۴. دفتر سازمان جهانی بهداشت، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، تهران، ایران

نشریه پایش

سال چهاردهم شماره اول بهمن - اسفند ۱۳۹۳ صص ۷۱-۵۹

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۹/۴

انشر الکترونیک پیش از انتشار- ۶ آذر ۹۳

چکیده

آمار سزارین انتخابی در اغلب کشورهای دنیا از جمله در ایران به طور چشمگیری در حال افزایش است و افزایش بی‌رویه‌ی آن به معضلی برای مسئولان سلامت بخش‌های بهداشت و درمان تبدیل شده است. از آنجایی که هنوز نه تنها مطالعات منتشر شده‌ای که بهبود پیامدها را برای مادر و یا نوزاد را به روش سزارین انتخابی گزارش نماید وجود ندارد، بلکه نشان داده شده است که نسبت به زایمان به شیوه واژینال با پیامدهای ناگوار بیشتری همراه است. از سوی دیگر با تغییر سیاست‌های جمعیتی از تحدید مولید به سوی تشویق مولید، سزارین‌های تکراری که عمده دلیل سزارین‌های انتخابی محسوب می‌شوند با خطرات و پیامدهای بیشتری همراه خواهند بود. از این رو با توجه به هزینه‌هایی که به صورت‌های مختلف به نظام سلامت تحمیل می‌گردد، امری خیراخلاقی تلقی می‌شود. با وجود برنامه‌های ترویجی متعددی که اداره سلامت مادران وزارت بهداشت در سال‌های گذشته تاکنون به منظور کاهش سزارین‌های طراح‌ی و اجرا نموده است، هنوز راهکار مناسبی که بتوان از آن برای کاهش میزان سزارین انتخابی بهره گرفت مورد بحث است. از این رو هدف مطالعه حاضر بررسی چالش‌ها و راهکارهای مرتبط با حوزه مدیریت نظام سلامت از دیدگاه صاحب‌نظران برای کاهش میزان سزارین بوده است که به شیوه کیفی طراحی گردید. یازده مصاحبه عمیق فردی مبتنی بر هدف بر اساس راهنمای مصاحبه با ماما، متخصص زنان و متخصص جامعه‌شناسی در حوزه‌های مختلف شغلی انجام شد. جهت افزایش صحت و استحکام داده‌ها قابلیت پذیرش، قابلیت اعتماد، قابلیت تایید و قابلیت انتقال داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت. تحلیل داده‌های کیفی منجر به تولید چهار مفهوم "استانداردسازی"، "آموزش"، "اصلاح و وضع قوانین و مقررات" و "نظارت بر عملکرد" گردید. هرگونه کاهش در میزان آمار سزارین ضمن این که به هماهنگی‌های بین بخشی نیاز مند است، وابسته به مداخله جدی مجموعه مدیریتی نظام سلامت است.

کلیدواژه: سزارین انتخابی، نظام سلامت، مطالعه کیفی

* نویسنده پاسخگو: تهران، بزرگراه چمران، خیابان یمن، مرکز تحقیقات غدد و متابولیسم

تلفن: ۲۲۴۳۲۵۰۰

Email: ramezani@endocrine@ac.ir

مقدمه

سزارین به عنوان یک جراحی نجات بخش برای مادر و جنین، چنانچه بیشتر و یا کمتر از حد مطلوب و یا معیارهای استاندارد باشد، می تواند با پیامدها و هزینه های بسیاری همراه گردد [۱]. امروزه با آمار گسترده و رو به رشد سزارین در اغلب کشورهای دنیا روبرو هستیم. همچون اغلب کشورهای دنیا، میزان زایمان به روش سزارین در ایران نیز روند رو به رشدی دارد. مطالعه DHS که در سال ۲۰۰۰ در ایران صورت گرفت، نرخ سزارین در ایران را ۳۵ درصد گزارش نمود [۲]؛ و این میزان در سال ۲۰۰۵ به ۴۰/۷ درصد رسید. بیش از نیمی از این میزان سزارین در تهران (۵۲ درصد) انجام می شود. و از این ۵۲ درصد نیز ۶۴ درصد آن در بیمارستانهای خصوصی صورت می گیرد [۳]. سلامت جهان میزان مورد انتظار سزارین را سالانه ۱۰ درصد و این میزان را در کشورهای در حال توسعه ۱۵ درصد بر آورد نموده است. هر چند آمار دقیقی از میزان سزارین انتخابی در کشور وجود ندارد، اما تقریباً همگان بر این موضوع واقفند که بخش عمده ای از آمار سزارین در ایران وابسته به سزارین های انتخابی است. با وجود گسترش میزان سزارین انتخابی، نه تنها تحقیق منتشر شده ای که به طور چشمگیری بهبود پیامدها را برای مادر و یا نوزاد گزارش نماید وجود ندارد، بلکه نسبت به زایمان به شیوه واژینال با پیامدهای ناگوار بیشتری همراه است [۴]. تلاش در جهت کاهش میزان سزارین انتخابی یکی از موارد مورد بحث دنیای امروز پزشکی است؛ بطوریکه فدراسیون بین المللی زنان و مامایی (FIGO) انجام سزارین بدون دلایل پزشکی را عملی غیر اخلاقی می داند [۵].

افزایش بی رویه سزارین به معضلی برای مسئولان سلامت بخش های بهداشت و درمان تبدیل شده است. سزارین انتخابی در مطالعه ای در ایران از ۶/۹ درصد در سال ۱۹۹۹ به ۱۱/۸ درصد در سال ۲۰۰۳ رسیده است [۶]. مطالعه ای کیفی در ایران نشان داد که علت درخواست سزارین توسط مادران یک موضوع چندعاملی بوده و به دلایلی نظیر: ترس از ناشناخته ها، درد شدید در زایمان طبیعی، تجارب نامطلوب از زایمان واژینال، نگرانی مادران از عوارض به دنبال زایمان واژینال، ارتباط نامناسب کادر درمانی هنگام زایمان واژینال از عمده دلایلی بود که مادران را در درخواست زایمان به روش سزارین ترغیب می نمود [۷]. غالباً در هنگام مشاوره بیماران با پزشکان در انتخاب نوع زایمان پزشکان از کاهش عوارض نوزادی در روش سزارین انتخابی نام می برند و آن را در مقایسه با سزارین

های اورژانسی ایمن تر می دانند که این امر غالباً سبب تشویق مادران به انتخاب سزارین می گردد. اما به هر حال این انتخاب بروز عوارض مادری را کاهش نمی دهد [۸]. روابط پیچیده بین مادر، جامعه، ارائه دهندگان خدمات بهداشتی، عوامل فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی از عوامل مهم افزایش سزارین در کشورهای مختلف محسوب می شوند. اما به هر حال گاهی روش جراحی سزارین به تقاضای مادر و بدون دلیل طبی، و گاهی نیز به پیشنهاد ارائه دهنده خدمت و عمدتاً متخصصان صورت می گیرد. اداره سلامت مادران وزارت بهداشت برنامه های ترویجی متعددی را در سال های گذشته تاکنون به منظور کاهش سزارین طراحی و اجرا نموده است از جمله؛ طراحی و راه اندازی بیمارستان های دوستدار مادر، تدوین پروتکل های استاندارد زایمان طبیعی با روش های کاهش درد، برگزاری کلاس های آمادگی برای زایمان برای مادران، ... اما با توجه به این که عوامل مسبب افزایش سزارین اغلب چند وجهی و چند عاملی می باشد، بدون همکاری های بین بخشی این امر میسر نخواهد بود. هرچند مطالعات فراوانی در سراسر دنیا به منظور درک علل واقعی افزایش بی رویه سزارین انتخابی و مداخلاتی به منظور کاهش میزان آن انجام شده است، اما هنوز راهکار مناسبی که بتوان از آن برای کاهش میزان سزارین انتخابی بهره گرفت مورد بحث است. از سوی دیگر با تغییر سیاست های جمعیتی از تحدید مولید به سوی تشویق مولید، سزارین های تکراری که عمده دلیل سرارین های انتخابی محسوب می شوند [۹]، با خطرات و پیامدهای بیشتری همراه خواهند بود. از این رو هدف مطالعه حاضر بررسی چالش ها و راهکارهای مرتبط با حوزه مدیریت نظام سلامت برای کاهش میزان سزارین بوده است.

مواد و روش کار

پژوهش حاضر به روش کیفی و از نوع تحلیل محتوای قراردادی بوده است. در این نوع از روش تحلیل محتوا کدگذاری ها به طور مستقیم از متن داده ها منشا می گیرند [۱۰]. مطالعه کیفی حاضر برای بررسی عمیق تجارب، رفتارها و عقاید مشارکت کنندگان انجام گردید. روش اصلی جمع آوری داده ها در پژوهش حاضر مصاحبه عمیق فردی بود و در مدت ۴ ماه از مهر تا پایان دی ۱۳۹۱ صورت گرفت. ضمن این که متن صورتجلسات پنج سال اخیر مربوط به راهکارهای کاهش سزارین که توسط اداره سلامت مادران وزارت بهداشت با همکاری دانشگاه ها و سازمان های مرتبط همچون بیمه،

پژوهشی مصوب وزارت بهداشت، اداره سلامت مادران و سازمان سلامت جهان بوده است و توسط کمیته اخلاق پژوهشکده علوم غدد درون ریز و متابولیسم (کد ۲۱۹۵) مورد تایید قرار گرفته است.

یافته‌ها

مشارکت‌کنندگان، افراد صاحب نظر در این زمینه با سابقه مدیریتی، آموزشی، نظارتی و امر درمان بودند. پنج نفر از مشارکت‌کنندگان متخصص زنان و زایمان بودند و چهار نفر از اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها، شاغل در بخش‌های دولتی و خصوصی بوده، که برخی از آنان از سیاستگذاران بودند. چهار نفر با مدارک کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا در زمینه مامایی یا بهداشت باروری شاغل در مراکز خصوصی، دولتی، هیات علمی دانشگاه‌ها بودند. یک نفر جامعه‌شناس با تجربه در زمینه بهداشت باروری نیز از دیگر مشارکت‌کنندگان بود. مشخصات مشارکت‌کنندگان در جدول ۱ آمده است. تحلیل داده‌های کیفی نشان داد هیچ تغییری در روند رو به رشد آمار سزارین در کشور بدون اراده، انگیزه و جدیت وزارت بهداشت میسر نخواهد بود، لذا نقش مدیریت نظام سلامت در ارتباط با کاهش سزارین بیش از هر بخش دیگر مورد تاکید قرار گرفت. تحلیل‌ها منجر به ظهور ۴ مفهوم استانداردسازی، آموزش، اصلاح و وضع قوانین و مقررات، و نظارت بر عملکرد گردید. مفاهیم و کدهای مربوطه در جدول ۲ نشان داده شده است.

استانداردسازی

مشارکت‌کنندگان در مطالعه حاضر توجه به استانداردها در سه زمینه از نظر نیروی انسانی و تامین کافی ماما، و تهیه دستورالعمل‌های استاندارد مراقبت برای ترویج زایمان طبیعی و کاهش میزان سزارین مهم تلقی نمودند:

- استاندارد تجهیزات و فضای فیزیکی: "اتاقای زایمان ما استاندارد رو رعایت نمی‌کنن مثلاً چه از نظر متراژی چه از نظر وسایل و تجهیزاتی که دارن. مثلاً همین روش‌های کاهش درد وجود نداره. توی بیمارستان یا اصلاً بلد نیستن که بخوان کار کنن با این روش‌ها. یه سری از روش‌های بی‌دردی داریم که خب امکانات می‌خواد باید فضا باشه، باید اون که ارائه خدمت می‌ده بلد باشه که خب استاندارد اصلاً در کار نبود."

- استانداردهای مراقبت از نظر نیروی انسانی: "وقتی تعداد زایمان زیاد می‌شه و نیروی انسانی کم باشه شروع می‌کنن به اینکه می‌خوان زودتر خالی کنن اتاق رو حالا به هر نحوی شده یا زودتر زایمانو تمومش کنن یا بهرن سزارین."

پزشکی قانونی و... برگزار می‌گردید مورد توجه و تحلیل قرار گرفت. در مجموع ۱۱ مصاحبه‌ی عمیق فردی با ۱۰ مشارکت‌کننده انجام شد. مشارکت‌کنندگان به صورت هدفمند و با حداکثر تنوع از نظر موقعیت شغلی و سابقه انتخاب شدند. قبل از انجام مصاحبه طبق هماهنگی‌های قبلی پژوهشگر با معرفی خود و بیان اهداف مطالعه، مشارکت‌کنندگان را برای شرکت در مصاحبه دعوت می‌کرد. پیش از انجام هر مصاحبه از مشارکت‌کنندگان رضایت شفاهی گرفته شده. به طور متوسط هر مصاحبه ۴۵ دقیقه (۳۰ تا ۶۵) به طول انجامید. ابزار گردآوری داده‌ها در این بخش، راهنمای سوالات نیمه ساختار یافته بوده است. تحلیل محتوای کیفی داده‌ها به صورت کدگذاری باز و محوری انجام شد. جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها بصورت دستی به طور همزمان و با استفاده از روش "تحلیل مقایسه‌ای مستمر" انجام شد. در مطالعه حاضر موارد زیر جهت افزایش دقت داده‌ها اقداماتی به کار گرفته شد؛ اختصاص زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها و نیز مشارکت فعال سایر اعضای تیم پژوهش در تمامی مراحل جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها، علاوه بر پژوهشگر اصلی، کمک به مقبولیت داده‌ها نمود. همچنین، از تلفیق روش گردآوری داده‌ها (مصاحبه عمیق فردی، مشاهده) و نیز تلفیق منابع داده‌ها [۱۰] و حداکثر تنوع استفاده گردید. از تحلیل موارد منفی نیز برای افزایش اعتبار داده‌ها بهره گرفته شد [۱۱]. برای ارزیابی قابلیت اعتماد داده‌ها پژوهشگر متن چند مصاحبه را به فاصله چند روز خوانده و دوباره کدگذاری نمود و نتایج با اولین کدگذاری مقایسه شد. به این ترتیب با دستیابی به کدهای مشترک، قابلیت اعتماد داده‌ها تایید شد. همچنین علاوه بر اعضای تیم پژوهش از دو نفر صاحب نظر در پژوهش کیفی خواسته شد تا اقدام به کدگذاری متن مصاحبه نمایند. سپس توافق بین کدهای داده شده مورد بررسی قرار گرفت. در ضمن چند مصاحبه اولیه بعد از کدگذاری در اختیار چند نفر از پژوهشگران کیفی قرار گرفت تا در مورد نحوه‌ی پرسیدن سوالات و روند کدگذاری اظهار نظر نمایند. بدین ترتیب پیشنهادات ارائه شده در مصاحبه‌های بعدی لحاظ گردید. جهت افزایش قابلیت انتقال کلیه فرایندهای پژوهش و کارهای انجام شده در مسیر مطالعه بصورت واضح و دقیق و مکتوب تهیه شد تا امکان پیگیری مسیر پژوهش و خصوصیت جمعیت مورد مطالعه را برای دیگران فراهم کند. برای اطمینان از قابلیت تایید یافته‌ها، کلیه مراحل پژوهش، شامل جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها، بازنگری ناظرین و روند پژوهش به صورت منظم مستند گردید [۱۰]. مقاله حاضر بخشی از یافته‌های حاصل طرح

انگلیس، امریکا هم همین کارو کردن وقتی زیر ۴۵۰۰ زایمان در سال داشته باشه نمی‌تونه آموزشی باشه. برن ببینن کدوم سانتر ما آموزشیه. رزیدنت باید ۸۰۰ تا ۹۰۰ تا زایمان بکنه. اینجا یه زایمان میشه، ماما و رزیدنت و دانشجوی پزشکی و انترن همه با هم دعواشون می‌شه. رزیدنت همینطور، رزیدنت همینجوره. همشون رزیدنت دستش برای زایمان خالیه. سزارین رو خیلی بهتر از زایمان طبیعی انجام میده. بنابراین ترجیح میده کاری رو که بلده بکنه تا کاری رو که بلد نیست. بعد هم استاد باید باشه بالا سر رزیدنت، زایمان رو یادش بده هم به استاد باید پول خوب بدن. استاد هم جای استراحت داشته باشه همه‌چی باید درست بشه. نمی‌شه یه ذره رو بگیری بگی درست می‌شه."

"ما همیشه یا اینور خط می‌افتیم یا از اون ور خط. اومدن فورسپس و واکيوم رو توی موقعیت‌های بالا گذاشتن یه سری عوارض داد، اومدن اینو modify کردن، گفتن اینو توی موقعیت outlet بذارین، حتی پیشرفت‌های خوبی توی واکيوم شده من یادمه قدیم واکيوم های فلزی بود حالا واکيوم‌های پلاستیکی اومده، اگه ما این اندیکاسیون‌ها رو یاد بگیریم، واکيوم می‌تونه آمار سزارین رو کاهش بده. الان این بحث instrument نه توی training ما هست یعنی من می‌خوام بگم شما برین از متخصصین زایمان که تازه فارغ التحصیل شدن سوال کنین ببینین چند نفرشون واکيوم رو دیدن؟ وقتی ندیدن نه می‌دونه اندیکاسیونش چیه، و نه جرأتشو داره بذاره. چه اتفاقی می‌افته؟ اتفاقی که می‌افته اینه که طرف یعنی من اگه الان ببینم مریض همه چیش خوبه حالا داره یه ذره مشکل پیدا می‌کنه می‌دونم option دیگه ای هم دارم. الان ۲۰ ساله دارم کار می‌کنم و جزو افرادی هستم که اعتقاد به زایمان واژینال دارم ولی واقعاً ممکنه بعضی وقتا قابل پیش بینی نباشه، چرا که شما فکر می‌کنی خوب زایمان می‌کنه یا کسی که اصلاً فکر نمی‌کنی زایمان می‌کنه می‌بینی پیشرفت خوبی داره. اگه تو بدونی که چه کارهایی می‌شه کرد به مریض فرصت می‌دی ولی اگه من ندونم از ترس اینکه یک سزارین کمپلیک به‌خوام انجام بدم بنابراین از خیلی زودتر یعنی این فرصت گرفته می‌شه و دوباره سزارین آمارش میره بالا."

- آگاه‌سازی و مشارکت جامعه برای زایمان طبیعی: اغلب مشارکت‌کنندگان در مطالعه‌ی حاضر معتقد بودند بخش مهمی از علل افزایش بی‌رویه سزارین در کشور ناآگاهی مادران و جامعه در خصوص شیوه زایمان و منافع زایمان طبیعی بوده است.

- تهیه دستورالعمل‌های استاندارد مراقبت: "بعد اومدیم گفتیم مادران رو آموزش بدیم. ما برای مادران هیچ برنامه‌ای نداشتیم. اومدیم مجموعه‌ای رو تدوین کردیم به اسم راهنمای آموزشی برای زایمان محتوای تئوری هست عملی داره. بهش یاد بده کنترل استرس کنه بهش یاد بده روش‌های کاهش درد چیه، کنترل درد کنه وقتی تدوین کردیم بعد یه کلاس برای ماماها گذاشتیم که ماماها به مادران آموزش بدن. ملزم کردیم بیمارستان‌ها رو که باید آموزش رو برای مادرهاشون داشته باشن این قسمت آموزش بود. کارهایی که توی آموزش کردیم تقریباً خیلی زیاد بوده همه بیمارستان‌ها ماماهاشونو درگیر کردیم در آموزش. پشت بند این قضیه ما یه اصطلاحی داشتیم در کشورهای پیشرفته به اسم بیمارستان‌های دوستدار مادر که ۱۰ تا اقدام داشت که وقتی ما این ۱۰ اقدام رو دیدیم، ابلاغ کردیم به دانشگاه‌ها که برای مادران و ماماها آموزش رو بذارن این دو تا آیتم بود که ملزم کردیم انجام بدن."

"خب استانداردهای اتاق زایمان نوشته شد توسط وزارت بهداشت استاندارد خدماتش. چون گایدلاینی نداشتیم خدمات استاندارد نداشتیم. همه کشورها برای خودشون گایدلاینی دارن بر اساس اون کار می‌کنن. اگر طبق این گایدلاین کار کردن و مشکلی ایجاد شد خطری متوجه اون عامل زایمان نیست. خب ما نشستیم گایدلاین زایمان طبیعی رو نوشتیم گایدلاین زایمان‌ها رو کلاً نوشتیم. و همه اینها رو ابلاغ کردیم به دانشگاه‌ها. این توی زمینه استاندارد و اعتباربخشی."

آموزش

این طبقه دارای دو زیرطبقه شامل آموزش ناکافی متخصصان و ماماها، و آگاه‌سازی و مشارکت جامعه برای زایمان طبیعی بوده است: - آموزش ناکافی متخصصین و ماماها: در کنار سایر عوامل، آموزش ناکافی متخصصان و ماماها از علل مهم مهارت ناکافی آنان برای انجام زایمان طبیعی و تمایل به سزارین بر شمرده شد.

"خوب هم بیاد آموزش ببینم یادم بگیره خودش انجام بده. منتها از اونورم باید نظام آموزش ماما هم درست باشه. مامای ما تا زمانی که فارغ التحصیل می‌شه فقط ۴ تا زایمان دیده، ۲ تا هم انجام داده، بقیه رو امضا و مهر از ماما گرفته. خب تو این ماما رو که نمی‌تونی کار بهش بسپاری میاد میگه خانم دکتر ۸ سانته می‌بینی یه فینگره فارغ التحصیل هم شده وقتی case نیست، این یه بستره وقتی پذیرش بیمارستان اومده پایین ماما نمی‌تونه فارغ التحصیل بشه رزیدنت همینطور، چطور به اینا می‌تونم بگم زایمان کنین! در

عمل و میاد بیرون. یعنی فقط اتاق عمل مد نظره. بعد مادری که درد داره میفته غش می‌کنه. در صورتی که همچین چیزی نیست. یعنی شورای سیاستگذاری صدا و سیما برای بخش سلامتش یه مشورتی با کسانی که متخصص امر زایمان هستند نمی‌کنه که بگه خب اینا بدونه که این دردا چجوریه. اگه فیلم خارجی رو نشون می‌دن تا کسی دردش می‌گیره فوراً همسایه‌ها تکنیک تنفس رو نشونش می‌دن، می‌گن اینطوری کن اینطوری کن، تا برسونه بیمارستان. برای ما نشون می‌دن همه چیغ و داد و مادر غش می‌کنه با برانکارد می‌برنش. خب دبدن اینا از بچگی ترس رو ایجاد می‌کنه. نیاز به خیلی کارا توی جهات مختلف لازم داره."

"... سومین مسئله که شاید بدترین حالت بوده برای جامعه مامایی که خودبخود مشکل ایجاد شده به جامعه هم تسری پیدا کرد به مردم هم تسری پیدا کرد، این بود که مهارت‌های مامایی شناخته نشد."

"برخلاف حرکتی که جهان به طرف طبیعی بودن زایمان و دادن مراقبت‌های بارداری و زایمان به ماما هست بخاطر مرقون به صرفه بودن و وقت بیشتری می‌تونست بذاره و مهمتر از همه ۴ سال برای حوزه‌های بارداری و زایمان و غربالگری و اینها تربیت شده بود، دیدن که مرقون به صرفه‌تره و ماهرتر هم هست. اما توی کشور ما خلاف این مسئله شد یه مسئله نقش مدیا و تبلیغاته. ما الان توی شورای سیاستگذاری رسانه ملی مون باز هم می‌بینیم که پزشکان هستن که دارن تصمیم می‌گیرن و گروه‌های دیگه نیستن. ... ما می‌خوایم هر کسی سر جای خودش باشه و نقش خودش رو ایفا کنه. و نیازهای مردم و کشور رو بدونه. تمام گروه‌هایی که به نحوی برای ارتقای سلامت مردم دارن تحصیل می‌کنن یا آموزش می‌بینن باید بتونن در تصمیم‌گیری‌های سلامت نقش داشته باشن."

همه مسائلی که در باره آگاه‌سازی و مشارکت جامعه مورد بحث قرار گرفت به منظور هدایت مردم در جهت تصمیم‌گیری آگاهانه مطرح گردید و نقش ارائه آگاهی به جامعه این گونه بیان شد:

"وقتی می‌بینید خانومی دختری ازدواج می‌کنه بعد از یه سال دو سال چند سال تصمیم می‌گیره بچه‌دار بشه. از همون روز اول این ادم خودشو گذاشته برای سزارین پس سزارین انتخاب نیست. پیش فرض و از پیش تعیین شده است. بنابراین ما خیلی فرصت نداریم بگیم اتفاقی می‌افته اینه که مفهوم informed consent اونجوری که در کشورهای پیشرفته اتفاق می‌افته با ما متفاوت. ما این کارو می‌کنیم تا رفتاری رو توجیه بکنیم اطلاعات یه سویه، مشروعیت بدیم. بنابراین در هلند و استرالیا انواع انتخاب دارن. محل زایمان

"خدمت‌گیرندگان ما مادران بودند که به دلیل عدم آگاهی یا راهنمایی اشتباه یا شاید راهنمایی رو از کسانی می‌گرفتن که شاید اکسپرت این قضیه نبودند، باعث شده بود که به سمت سزارین پیش بره."

تجربه‌ی شخصی برخی از پرسنل در زمینه آموزش و دادن آگاهی مناسب به مادران چنین بیان شد:

"درمانگاهمون ما اتاق آموزش داریم. نمی‌دونم از چه تاریخی ولی فعال شده. بچه‌هامون هستن خانومای ماما توی درمانگاه، مریضایی که مراجعه می‌کنن، ورزش دوران بارداری، شیردهی، فواید زایمان طبیعی دارن آموزش می‌دن. از زمانی که این آموزش شروع شده دقیقاً ما داریم می‌بینیم که تعداد کسانی که مشتاق زایمان طبیعی هستن بیشتر شده. یعنی اینو به عینه من دارم می‌بینم. مریضایی که درمانگاه ما این آموزشو دیدن دوست دارن زایمان طبیعی کنن. ولی می‌گم! زایمان فیزیولوژیک!"

به بیان برخی مشارکت‌کنندگان در مطالعه حاضر، ایجاد خاطره خوشایند برای مادر در زایمان طبیعی با انتقال تجارب به مادران دیگر باعث ترویج زایمان طبیعی می‌گردد.

"وقتی مادر میاد توی اتاق زایمان می‌بینه ۱۰ نفر دارن معاینه‌اش می‌کنن دارن نگاهش می‌کنن بهش احترام نمی‌ذارن خود ماماها و متخصصین زنان دلشون نمی‌خواد زایمان طبیعی کنن. اصولاً باید اتاق زایمان یه جایی مثل خونه‌اش باشه. یه نفر مسئولش باشه ۱۰ نفر نیان بالا سرش بیان و برن. اگه دوست نداره خدمه مرد بیاد بالا سرش یا دوست داره براش موزیکی بذارن یا مادرش کنارش باشه اینطوری دیگه هیچکی دوست نداره یه عمل الکی مثلاً سزارین براش انجام بدن وقتی می‌دونیم بعد از دو تا سه تا عمل دیگه چهارمی اش دیگه هیچکی حاضر نیست بهش دست بزنه. بازاریابی یعنی این. یعنی مادر بره به بیمارستان برگرده بگه این کارا رو انجام دادن واسه من."

"خب برای همین می‌گم اگه مراقبت خوبی ارائه بدید، واسه چی بیاد پول خصوصی بده. مگه بحث میلاد مگه نشد؟ وقتی میلاد اومد خیلی مریضای خصوصی کم شد. اگه مراقبت رو خوب بکنید یه بازاریابی میشه برای زایمان طبیعی."

در این میان به نقش رسانه اشاره شد و بسیاری از افراد کلیدی از عملکرد رسانه در تبیین و آگاه‌سازی جامعه نسبت به شیوه مناسب زایمان انتقاد کردند.

"از طریق رسانه‌ها کار کنیم. مشکل ما توی صدا و سیما اینه که فیلمی رو که نشون می‌دن مادر می‌خواد بره بزاد، میره توی اتاق

خونه بیمارستان بنابراین واقعاً می‌تونه چی باشه؟ انتخاب وجود داره. بعد به لحاظ نوع زایمان می‌تونه این کارو بکنه. بعد و اشکال مختلف. و گزینه‌های مختلف دارن. ولی اینکه از روز اول به طرف بگن ممکنه کمپلیکیشن ایجاد بشه ما نتونیم کاری بکنیم آخرین راه حل سزارینه اونجا! darkest way. یک خانوم ایرانی که هیچ تجربه درد نداره چرا چشم بسته بیاد بره سزارین؟ این طبیعی نیست به نظر من. این نه درسته نه طبیعی، به یه معنی من می‌گم پشت این یک پروژه است نه پروسه! یعنی این آدم تجربه زیستی درد نداره هیچوقت اتاق زایمان نبوده پس داره با تصاویر داره کار می‌کنه.

بنابراین مشارکت‌کنندگان با اذعان به نقش تعیین‌کننده تصمیم مادران در روند آمار سزارین معتقد بودند:

"باید برای مریض وقت بذاری ۵ دقیقه ۱۰ دقیقه باهش صحبت کنیم. باید بالاخره از یه جایی شروع کرد کلاس آموزش زایمان بذاریم همراه کنار دستشون بذاریم، زود بستری نکنیم."

تجربه موفق سایر کشورها برای ترویج زایمان طبیعی اینگونه بیان شد: "خیلی هم اونجوری که ما می‌گیم زایمان بیدرد، فکر زایمان بی‌درد و اینا نبودن‌ها، اصلاً این کارا رو نمی‌کردن. قشنگ مریض زایمان فیزیولوژیک، به ندرت به مریض مخدر می‌زدن اپیدورال می‌کردن. آنقدر مریض آمادگی روانی داشت همراهش همراهش بود، شوهرش پهلوش بود، اون فکر می‌کرد که خب این روند طبیعی باید طی بشه دیگه."

"واقعیتش اینه که زایمان فیزیولوژیک وقتی داریم که مادری است که در فاز زایمان باشه ما هیچوقت نمی‌تونیم بگیم مادری نباشه توی فاز زایمان و زایمان فیزیولوژیک بخواد انجام بشه. هر چقدر ما آموزش هامونو زیاد کنیم وقتی input خرابه به جای اینکه مادری باشه که در فاز زایمان باشه، مادری است که به صورت الکتیو صبح از خونه پا می‌شه میاد به قصد زایمان خب این زایمان فیزیولوژیک نمی‌تونه انجام بشه براش. اگر شما اینداکشن هم بکنین این مریضو میره به سمت سزارین. پس ما اینپوتمونو درست نکردیم. من حس می‌کنم اینپوتمون برای اصلاحش نیاز به خیلی چیزا داره. هم بر می‌گرده به بیمارارو آگاه بکنیم به اینکه بچه وقتی رسیده که تو در فاز زایمانی بیفتی و بیای برای زایمان."

اصلاح و وضع قوانین و مقررات

همه مشارکت‌کنندگان به این نکته اذعان داشتند که باید برای تعدیل آمار سزارین باید مقررات و قوانین مورد نیاز برای حمایت از زایمان طبیعی وضع گردد:

- اعتباربخشی بیمارستان‌ها ابزاری برای ترویج زایمان طبیعی: تغییر نحوه ارزشیابی بیمارستان‌ها یکی از مواردی بود که به عنوان عامل تاثیرگذار بر رفتار سازمانی در بیمارستان‌ها مطرح گردید. سیاستگذاران ایجاد تغییر در رویکرد بیمارستان‌ها را در امر شیوه زایمان، منوط به در نظر گرفتن بلوک زایمان همچون بخش اورژانس بیمارستان‌ها در ارزشیابی‌ها می‌دانستند و معتقد بودند از آن جایی که تخصیص اعتبار بیمارستان‌ها از طریق سطح بندی بیمارستان‌ها ممکن می‌گردد، این شیوه می‌تواند مفید باشد. ترویج زایمان طبیعی، به حداقل رساندن مداخلات غیر ضرور در امر زایمان و رعایت استانداردهای تعیین شده از نکات مورد توجه بوده‌اند.

"باید همونجور که ارزشیابی بیمارستان‌ها منوط به ارزشیابی اورژانس هاست، ارزشیابی اتاق زایمان هم مثل اورژانس بررسی بشه. یعنی حداقل امتیاز رو باید بیاره تا برن سر ارزشیابی بقیه قسمت‌های بیمارستان. که خودشو برسونه به این سطح."

در راستای اجرای این مفاد این ابلاغیه یکی از مسائل و موضوعاتی که در مطالعه حاضر بسیار بر آن تاکید گردید عدم حمایت‌های قانونی به دلیل نبود سازوکار قانونی آن و بالطبع نگرانی‌های ناشی از پیامدهای زایمان برای مادر و نوزاد و درگیری شدید و طولانی در محاکم بوده است. از این رو متخصصین سزارین را به دلیل قابل کنترل تر بودن نسبت به زایمان طبیعی ترجیح می‌دادند. لذا پشتمانه قانونی در شرایط مواجهه با مسائل قانونی از طریق تدوین گایدلاین‌ها و تنظیم بخشنامه‌ها برای مراجع قانونی برای استناد به آن در زمان قضاوت از ضروریات مورد نظر متخصصین و ماماها بوده است.

"مشکل اینجاست که کارشناسه که داره نظر می‌ده و این کارشناسا توجیه نیستن. کارشناسای هیات عالی هیات بدوی توی نظام پزشکی آدمای اکسپرت و صاحب نامی هستن توی رشته خودشون. ولی مشکل اینجاست که تجربه خودشونو می‌ذارن و محکوم می‌کنن یه نفر رو. ما می‌خوایم این تجربه شخصیه نباشه. گایدلاینی باشه بر اون اساس نظر بدن. یکی یه جا محکوم می‌شد جای دیگه رد می‌شد و تبرئه می‌شد. ما از این اعمال سلیقه می‌خوایم جلوگیری کنیم."

- توجه به شرح وظیفه و رسمیت دادن به نقش ماما: نادیده گرفتن وظیفه حرفه‌ای ماما و اولویت کسب درآمد از عواملی عنوان شده است که موجب هدایت متخصص به سزارین گردیده است.

"اگر که مامایی یک شرح وظایفی داره، و طبق قانون مصوب شده این شرح وظیفه و می‌تونه در اون چهارچوب کار بکنه، نباید توی فیلد کاری ما شرایطی پیش بیاد که نتونه نقشش رو ایفا بکنن. برای

“توی بحث پوشش بیمه‌ای که حالا خواهیم گفت یکی از کارهایی که می‌شه کرد، این هست که بیمه‌ها مستقیم با کسانی که می‌تونن خدمات رو پوشش بدن قرارداد ببندن، این مشکل حل خواهد شد.” این در حالی است که بیمه‌ها برای خدمات مامایی که توسط ماماها انجام می‌شود پوشش بیمه‌ای مناسبی ارائه نمی‌کنند.

- اصلاح نظام پرداخت و تعدیل تعرفه‌های سزارین و زایمان طبیعی: غیرواقعی بودن تعرفه‌های زایمان طبیعی و سزارین و از طرفی نظام پرداخت کارانه‌ای عاملی برای افزایش سزارین مطرح شد.

“مثلاً NHS انگلستان هیچکس رابطه پولی نداره با بیمار، پزشکشم داره پول خوبی می‌گیره. حقوق بگیره. کارانه‌ای نیست. یکی از مشکلات ما که پیش اومد از وقتی بود که per case شد. برگشتن گفتن ۶ تا سزارین داشتی انقدر می‌شه یعنی این حقوق شما ۱۰ تا سزارین می‌کردی همین بود ۱۰ تا سزارین می‌کردی همین بود.

“خب ببینید واقعیتش اینه که نظام پرداختمون خیلی غلطه دیگه. زایمان طبیعی، بیمه‌ها بد پرداخت می‌کنن، دیر و کم پرداخت می‌کنن. حالا همون ۱۷ کا که مشخص شده توسط وزارتخانه، بیمه دانا بایه زایمان طبیعی ۱۴ کا می‌ده. جالبه کی باید به کجا اعتراض بکنه نمی‌دونم. سیستم پرداختمون ایراد داره.”

“شما ببینید الان این بازاری که اینجا هست، این همه تفاوت قیمت هست، الان ۵، ۶ ساله تعرفه‌هایی که به ما می‌دن ثابت. هیچ تفاوتی نکرده، خب یه نفر هیچی نمی‌گه، دو نفر هیچی نمی‌گه. ولی این می‌خواد زندگی کنه میره یه جور دیگه جبران می‌کنه. میره به طور غیرمستقیم همین بازاری میشه که الان هست، هیچ طوری نمی‌تونن کنترلش کنن. نهایت اینکه تو بخش دولتی هم کسی که مریض خوابیده، میگه چیکار دارم که سه تا چهار تا مریض نگه دارم شیفتم من زایمان بخواد بکنه یا نکنه یا اتفاقی بیفته یا نیفته از دم ور می‌داره همه رو سزارین می‌کنه. الان طوری شده من داشتم دیروز به بچه‌ها می‌گفتم، که قدیم می‌گشتن یه سزارینی پیدا می‌کردن الان یه زایمان طبیعی باید گشت و پیدا کرد.”

منفعت و سوددهی مالی یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های بخش خصوصی بوده بوده و به لحاظ تخصیص بیشتر به خدمات ارائه شده توسط متخصص نسبت به ماما ترجیح بر مهر و امضای متخصص وجود دارد. این امر باعث کاستن انگیزه ماما برای انجام زایمان طبیعی و تضییع حق و حقوق آنان می‌گردد.

“مسئله بعدی یکسان‌سازی تعرفه‌هاست. ببینید هیچ خدمتی رو نمی‌شه بر اساس دهنده خدمت براش تعرفه گذاشت. اگر زایمان ۸

مثال، بیمارستانی می‌گه من بیمارستان فوق تخصصی هستم زایمانم رو باید متخصص انجام بده. این رو باید جا بندازن در کشور که زایمان و بارداری طبیعی رو ماما باید انجام بده حالا چه توی بیمارستان خصوصی و چه توی بیمارستان دولتی. حالا اگه مریضی هستش که می‌خواد متخصص اینو براش انجام بده باید یه تعرفه چند برابری داشته باشه و بیمه نیاد اینو پوشش بده. ... بخش خصوصی ما هم خیلی نقش داشته. شاید یکی از عمده‌ترین مشکلی که ما داریم و من یادم رفت که بگم شما می‌تونین بگنجونین توی مسائل مالی، بخش خصوصی بوده؛ هر جا که بخش خصوصی وارد شده می‌بینیم که سزارین خیلی بیشتر افزایش پیدا کرده. بخش خصوصی ما هم باید نقش ماما رو به رسمیت بشناسه. و این وظیفه وزارت بهداشت و ما نمی‌تونیم به تنهایی کاری بکنیم.”

“زایمان توسط ماما انجام می‌شه. همه جا! ببینید من الان یادم میاد دیشب رفتم سر زایمان دیگه خسته شدم. وقتی میشه یه زایمان نرمال رو یه ماما انجام بده. باید ماما انجام بده (نه متخصص). - نظارت قوی بیمه و عدم پرداخت در موارد سزارین غیر ضروری: اظهارات مشارکت‌کنندگان در مطالعه حاضر حاکی از این بود که نبود نظارت و حساسیت در سازمان‌های بیمه گر بر پرداخت‌ها موجب رشد میزان سزارین گردیده است. آنان معتقد بودند سازمان‌های بیمه گر نقش نظارتی خود را به خوبی ایفا نمی‌کنند.

“ولی تا زمانی که مریض زایمان می‌کنه، هیچ بیمه‌ای نباید قبول کنه سزارین رو بده.”

“... تموم پرونده‌هام کسور خورد. پرونده‌های من بالاترین آمار رو هم توی بیمارستان دارم. کسور خورد. بعدش به من رییس بیمارستان گفت چیکار کنم؟ این همه پرونده هات کسور خورد. گفتم آقای دکتر دروغ نمی‌تونم بنویسم. گفت نه یه کاری بکن. اونا توی تامین اجتماعی بزرگاشون به من گفتن پرونده رو کامل بنویس. منم سر عمل مثلاً یه دفعه می‌بینم اه مکنونیوم دفع کرده، یا یه پرومونتوار برجسته داره، مثلاً CPD داره. فقط توی یه برزخ بدی هستم. خودمم دوست ندارم دروغ بنویسم. بارها به بیمارستانم گفتم. گفتم بابا بباین بیمه مریض رو استفاده نکنیم.”

“باید جا بندازن در کشور که زایمان و بارداری طبیعی رو ماما باید انجام بده حالا چه توی بیمارستان خصوصی و چه توی بیمارستان دولتی. حالا اگه مریضی هستش که می‌خواد متخصص اینو براش انجام بده باید یه تعرفه چند برابری داشته باشه و بیمه نیاد اینو پوشش بده.”

برای حل مشکل توصیه شد:

میده زایمان رو باید انجام بده، مریض رو هندل کنه ساپرت کنه و ترجیح میده کار کمتری بکنه و وقت کمتری صرف کنه و همون حقوق رو بگیره به جای اون بنابراین ما حتماً نقش ماما و حق ماما رو رو چه توی کنترل زایمان چه در انجام زایمان و چه بعد از زایمان همه رو در نظر بگیریم و تعرفه رو بر اساس ساعتی که صرف می‌کنه بیایم و همه رو حساب بکنیم. بحث بعدی تعرفه خود سزارین هست. ببینید الان سزارین تعرفه بالایی نداره توی بخش دولتی حالا توی بیمارستان خصوصی زیرمیزی می‌گیره. به نظر من مریضی که سزارین می‌شه یه مریض پرخطر عمده‌تر و ریسک‌خاطر بالاست و مسائل قانونی هم ممکنه آزار بده تیم مراقبت رو و بنابراین ما تعرفه سزارین رو باید چند برابر افزایش بدیم ولی سزارینی که انتخابی نباشه و از کانال ماما ارجاع شده باشه اون سزارین ضریب بهتری بگیره و در زمانی که سزارین الکتیو می‌شه به هیچ وجه بیمه‌ها پول ندن."

نظارت بر عملکرد

این طبقه دارای چهار زیرطبقه است:

- ثبت کارنامه متخصص از نظر آمار سزارین: مشارکت‌کنندگان معتقد بودند در حال حاضر برای ایجاد انگیزه در جهت بازدارندگی از سزارین بی‌رویه و نیز تشویق به زایمان طبیعی می‌بایست عملکرد متخصصان مورد نظارت و بررسی قرار گیرد. در این مطالعه ایجاد سیستم نظارتی قوی از جنبه‌های مختلف مورد تاکید قرار گرفته است و یکی از پیامدهای مهم آن، ثبت دقیق درآمدها برای دریافت بهتر مالیات و دیگری کنترل بر عملکرد متخصصین و ماماها از نظر نوع زایمان عنوان شده است.

"سیستم پرداخت و مالیاتیشون خیلی با ما فرق داره. شما توی لندن بخش خصوصی اگه از یه عددی درآمدت بره بالاتر مالیاتت خیلی بیشتر می‌شه. اما اینجا درآمد کسی ثبت نمی‌شه. ولی چون سیستم نظارتیشون قویه من می‌بینم اگه ۱۰ تا بیشتر کار کنم آنقدر باید مالیات بدم که نمی‌کنم. بعد این چه فایده‌ای داره. اولاً سلامت من تامین میشه. دوماً فرصت به پزشکای تازه کار داده میشه الان بعضی پزشکا به روزمرگی‌شون هم موندن. پرداخت خوبه و مالیاتیشون قویه. ما سیستم نظارتیمون دقیق نیست هر کسی می‌تونه فرار کنه از قانون."

"اگه سیستم ثبت الکترونیکی پرونده‌ها راه بیفته، خیلی راحت میشه این کارو کرد. مثلاً الان می‌گیم یک میلیون و دویست هزار زایمان داریم. داره توسط کی انجام میشه؟ اسمشو بزنینم میاد. از

ساعت وقت می‌بره و تعرفه ای بهش تعلق می‌گیره این تعرفه باید به زایمان تعلق بگیره نه به عامل زایمان. یعنی اینکه پکیج شده اگه به صورت گلوبال هم می‌بینیم بگیریم اگه زایمان ۱۰ تا ۱۵ کا هست فرق نکنه بگیریم چه کسی این زایمان طبیعی رو انجام داده اگه این حالت پیش بیاد دیگه بیمارستان نمی‌گه پزشک باید انجام بده پزشک باید مهر کنه. اگه ما خدمت رو تعرفه بذاریم به جای دهنده خدمت این مشکل حل می‌شه. یا خدمت رو پوشش بیمه ای بدیم به جای دهنده. ما الان می‌بینیم توی بیمارستان دولتی ماما ۵ کاست و زایمان پزشک ۱۵ تا ۲۰ کاست. خب معلومه بیمارستان خودکفاست باید خرجش رو در بیاره بنابراین ماما انجام داده پزشک باید مهر کنه. این بی اخلاقی واقعاً جای سوال داره از نظر شرعی از نظر حقوقی، چیکار باید کرد؟"

از طرفی پیشنهاد گردید با اصلاح سیستم ارجاع زایمان‌های پرخطر از طریق ماماها به پزشک متخصص ارجاع و تعرفه تعلق گرفته به متخصص در این شرایط با ضریب قابل توجه به وی پرداخت گردد.

"اول باید به پزشکا بگن زایمان طبیعی مال شما نیست. زایمان طبیعی مال مامااست. زایمان طبیعی رو ماما انجام میده با مسئولیت خودش مشکل پیدا کرد، اسفنکتر پاره کرد، به دکتر بگه بیا بدوز. پولشم مال خود ماما. تا وقتی دکتر نیومده یک ریال هم بهش تعلق نگیره. که ماما دلش راحت باشه، این مریضو من دارم کنترل می‌کنم مال خودمه ولی پزشکم وقتی اومد مریضی کمپلیکه میشه یه پارگی اسفنکتر، یهو حسایی باید بهش بدن نه به اندازه زایمان، دیگه کمپلیکه شده نه به اندازه یه پارگی. چون اسفنکتر رو می‌دوزی مریض بی‌اختیاری مدفوع می‌گیره دوباره میاد سراغت، فیستول میشه دوباره میاد سراغت. یعنی نه اینکه بگن یه پارگی درجه سه رو اومده ترمیم کرده کمپلیکیشن رو باید تعرفه حسایی بهش بدن. ولی تا زمانی که مریض زایمان می‌کنه، هیچ بیمه‌ای نباید قبول کنه سزارین رو بده. مریض باید ماما بزاؤندش."

"اما اگه که مادر بارداری از کانال ماما به پزشک متخصصی ارجاع داده می‌شه این باید ضریب ۵ بخوره. مثلاً اگه پرخطر شد، ضربی که بهش تعلق می‌گیره بیشتر باشه که رغبت بکنه بیادهای ریسک رو خدمت بهتر بده از اونور مریض کم‌خطر رو فقط حمایت کنه و حضور داشته باشه اگه پرخطر شد دخالت کنه. مسئله بعد حق و حقوق ماما هست. به هر حال خود ما ماماها هم بخصوص توی بخش دولتی یا خصوصی نقش داریم توی افزایش سزارین. بای اینکه یک ماما با یه حقوق فیکس و یا کارانه نا چیز داره خدمات

جدول ۱ مشخصات مشارکت کنندگان

سمت	تخصص	سابقه کار	ردیف
سیاستگذار و عضو هیات علمی	زنان و زایمان	۱۶	۱
شاغل در بخش خصوصی	زنان و زایمان	۱۶	۲
عضو هیات علمی	زنان و زایمان	۲۵	۳
عضو هیات علمی	زنان و زایمان	۲۶	۴
سیاستگذار	زنان و زایمان	۱۵	۵
عضو هیات علمی	جامعه شناسی	۱۷	۶
عضو هیات علمی	دکترای مامایی	۳۰	۷
سیاستگذار	کارشناسی ارشد مامایی	۲۱	۸
بخش خصوصی	کارشناسی ارشد مامایی	۱۳	۹
بخش خصوصی	کارشناسی مامایی	۱۷	۱۰

جدول ۲: مفاهیم و کدهای راهکارهای کاهش سزارین

طبقه	زیرطبقه
استاندارد سازی	
استاندارد های مراقبت	مراقبت یک به یک مهارت زایمان کم درد یا بی درد
استاندارد تجهیزات و فضای فیزیکی	استانداردهای محیط آموزشی فضای مناسب حفظ حریم خصوصی لوازم مورد نیاز
دستورالعمل های استاندارد مراقبت	مشخص نبودن استاندارد مراقبت یکسان سازی قضاوت ها در محاکم تدوین گایدلاین ها و رفع نگرانی ها از مسائل قضایی
آموزش	
آموزش ناکافی متخصصان و ماماها	تبحر ناکافی متخصصان آموزش ناکارآمد رزیدنتی کیفیت دوره های بارآموزی بازنگری برنامه آموزشی خالی بودن دست رزیدنت برای اداره شرایط پرخطر زایمان
آگاه سازی و مشارکت جامعه	بازاریابی برای زایمان طبیعی انتخاب آگاهانه بیان عوارض سزارین
اصلاح و وضع قوانین و مقررات	
اعتباربخشی بیمارستان ها	حدنصاب امتیاز بلوک زایمان
ایزاری برای ترویج زایمان طبیعی	اجباری کردن کلاس های آمادگی زایمان برای مادران
توجه به شرح وظیفه و رسمیت دادن به نقش ماما	زایمان وظیفه قانونی ماما تعریف نشدن ماما در بیمارستان خصوصیت تقویت نقش ماما در جامعه
نظارت قوی بیمه	ارزیابی دقیق پرونده ها پوشش بیمه ای خدمات مامایی تنوع در پرداخت بیمه
اصلاح نظام پرداخت و تعدیل تعرفه	عدم پرداخت مناسب و کافی بازار تجارت پزشکی غیرواقعی بودن تعرفه سزارین نسبت به زایمان طبیعی
نظارت بر عملکرد	
ثبت کارنامه متخصص از نظر آمار سزارین	تشکیل پرونده الکترونیکی بیمار محدودیت وقت متخصص برای زایمان طبیعی تعیین اجباری کاهش میزان سزارین هر پزشک
تحلیل اطلاعات عملکرد زایمانی	ارائه پسخوراند به تیم مراقبت محدود کردن متخصصان برای انجام سزارین زیاد

اونور اونطرفی هم می‌شه سرچ بشه. الان سیستم بیمارستانها داره همین کارو می‌کنه. معلومه من چند تا زایمان داشتم. سیستم جووری باشه که بیاد اطلاعات اینجا تحلیل بشه نمی‌شه؛ من بیچاره همه زایمان‌های طبیعی رو انجام بدم یکی همه سزارین‌ها رو انجام بده. داشتم فکر می‌کردم حالا که سیستم‌های آنلاین هست، نمی‌خواهم خیلی تغییر بدیم، الان مثلاً متخصصان زنان رو داره بحث ثبت زایمان میشه و ثبت نوزادان، ... بعد یه کارنامه براشون تعریف بشه. هر مریضی که هر جایی زایمان کرد توسط مثلاً من ... یه جایی ثبت بشه. مثلاً می‌گه سال ۹۰ تا ۵۰ تا زایمان طبیعی داشتی ۱۰۰ تا سزارین. از ۱۰۰ تا سزارین ۵۰ تا سزارین تکراری بود، آنقدر الکتیو. حالا می‌گم تو ... سالی دو درصد سزارینتو کم کن. نمی‌خواد خیلی، یه دفعه خیلی زیاد (باشه). مثلاً سزارین‌های تکراریتو بکن ۱ درصد، دیگه ۱ درصد که میشه کار کرد! یه چیز منطقی. زایمان واژینالت از این درصد باید برسه به این درصد. هیچ کار دیگه‌ای هم نکنیم ها فقط جهت اطلاع."

- تحلیل اطلاعات عملکرد زایمانی: "مثلاً اگر به فرض ما قانون بکنیم که هر خانوم دکتری تعداد زایمان ها و سزارینش register بشه و این باید یه نسبتی داشته باشه. در اون صورت این مسائل میاد جزو پیشنهادات خود این دوستان قرار می‌گیره. برای حل مشکلشون مجبور می‌شن این کارو بکنن. الان من پیام بیمارستان ۷ تا مریض رو از ۳۷ هفته بخوابونم تا ۳۹ هفته. ۳۷ هفته و دو روز می‌خوابونن ... این خانوم دکتر واقعاً باید برای زایمان طبیعی اش هم وقت بذاره. ما نمی‌توینم، حالا همین مریض که سزارین می‌شه دو صبح دیگه می‌شه repeat ۳، و جفت اکرتا و مورتالیتی اش توی نظام میاد."

"مثل کشورهای خارجی حالا ۳۰ تا مریض، من دارم زیادشو می‌گم، تا ۱۰ تا ۱۵ تا هی می‌ری بالا، (خوبه یه) درصد (بیشتری) مالیات کم بشه، اما من وجهه پزشکیم برام حفظ بشه. توی این کشورها توی کشورهای خارجی هر کسی جایگاه خودشو داره اینجا نه. اینجا جامعه پزشکی داره واقعاً سختی می‌کشه. داره زحمت می‌کشه." اما با این حال یکی از مشارکت‌کنندگان به شدت به نظارت بر عملکرد متخصصان واکنش نشان داده و چنین بیان می‌کند: "این ببخشید نامردیه بشرطی که عملکرد بساز و بفروش هم ثبت بشه ..."

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر نشان داد که هیچ تغییری در روند رو به رشد آمار سزارین در کشور بدون اراده، انگیزه و جدیت وزارت بهداشت میسر نخواهد بود، لذا نقش مدیریت نظام سلامت در ارتباط با کاهش سزارین بیش از هر بخش دیگر مورد تاکید قرار گرفت. تحلیل داده های کیفی منجر به ظهور ۴ مفهوم نظارت بر عملکرد، استانداردسازی، اصلاح و وضع قوانین و مقررات، و آموزش گردید، که توجه به آنها جهت ارائه راهکارهای عملی به منظور کاهش سزارین ضرورت دارد. افزایش سزارین روندی است که در طی سی سال گذشته در ایران ۶ برابر افزایش نشان داده است [۹]. با وجود مطرح شدن عوامل متعدد به عنوان متغیرهای تاثیرگذار بر پدیده کاهش سزارین، نتیجه مطالعه حاضر نشان داد، تغییر رفتار گسترده در سطوح مختلف لازم است صورت گیرد تا بتوان انتظار کنترل رشد فزاینده سزارین و به دنبال آن کاهش سزارین را در جامعه داشت. تدوین دستورالعمل ها برای ارائه خدمات با کیفیت بالاتر از دیگر راهکارهای ارائه شده در مطالعه حاضر بوده است. تلاش های بسیار خوبی در این زمینه توسط اداره سلامت مادران وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی انجام شده و به عنوان یکی از کتب مرجع برای دانشجویان مامایی و رزیدنت های زنان معرفی گردید. علاوه بر این به مراجع قضایی و قانونی نیز جهت سندی برای تصمیم گیری و قضاوت ارائه گردید تا دغدغه ها و نگرانی متخصصان و ماماها تا حدی نسبت به سردرگمی نسبت به این قضیه کاهش یابد. تلاش ها در این راستا بسیار مطلوب و اثربخش خواهد بود. آنچه بسیار حیاتی است خواست و اراده پزشک متخصص در اهتمام به کاهش میزان سزارین است. اما بر اساس یافته های مطالعه حاضر برخی از افراد کلیدی و تاثیرگذار بر این شاخص، اعتقاد و انگیزه قوی برای ترویج زایمان طبیعی ندارند. بنابراین ابتدا باید نگرش متخصصان به سزارین و زایمان طبیعی واقع بینانه باشد تا بتوان انعکاس آن را در رفتار آنان مشاهده نمود. بویژه هنگامی که سیاست های جمعیتی در شرایط کنونی به سوی تشویق به زاد و ولد بوده و بارداری های متعدد در شرایط سزارین تکراری مشکلات و پیامدهای خاص خود را به همراه خواهد داشت. شکل گیری نگرش منفی در متخصصان زنان نسبت به زایمان طبیعی مسئله جدی است و هر دلیلی که داشته باشد باید اصلاح گردد. همانطور که پژوهش حاضر نشان داد، هرچند مسئله مالی بخش مهمی از شکل گیری رفتار ترغیب مادران از سوی پزشک

متخصص برای سزارین می بیان شده است، اما عده ای از متخصصین به وضوح، به اطمینان خاطر ناشی از شیوه سزارین در مورد سلامت مادر و ایمنی نوزاد یا به عبارتی تحت کنترل بودن شرایط زایمان در سزارین اشاره داشته اند. چنانچه در مطالعه هوآنگ و شن نیز که به صورت کیفی و برای درک فرآیند تصمیم گیری مادران باردار در مورد نحوه زایمان صورت گرفت، یکی از دلایل تمایل بیشتر مادران نخستزا به سزاری، نگرانی از آسیب رسیدن به نوزاد مطرح شده است [۱۲]. این نکته که تا پزشک متخصص اراده نکند، سزارین در جامعه کاهش پیدا نخواهد کرد، جمله کلیدی از یافته های پژوهش حاضر است. حدود ۱۵ سال قبل در مطالعه ای که در امریکا برای کاهش سزارین انجام شد، نیز به این مسئله تاکید گردید که متخصصان به عنوان مهم ترین کلید حل مشکل افزایش سزارین مطرح هستند [۱۳]. بنابراین برای دستیابی به موفقیت در زمینه کاهش سزارین باید بر راهکارها و سیاست هایی تاکید گردد که پزشک متخصص را در محوریت قرار دهد. پزشکان متخصص در برخی موارد مدعی بودند قادر به اطمینان به ماماها برای انجام زایمان نبوده و لذا ترجیح می دادند روش سزارین را برگزینند تا از درگیر شدن در مسائل قانونی و قضایی خود را دور سازند. نگرانی از درگیر شدن در پیامدهای ناگوار زایمانی در مطالعه ی کیفی دیگری نیز مورد اشاره قرار گرفته است [۱۴]. اما به نظر می رسد این رویکرد شیوه نامناسبی برای حل مسئله باشد؛ چراکه طبق شرح وظیفه مصوب وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، ماماها برای انجام زایمان طبیعی تربیت می شوند. مطالعات نشان داده است که بالا بردن شایستگی ها و کفایت حرفه ای و نیز بهره گیری از نظر افراد با تجربه در کاهش میزان سزارین نقش داشته است [۱۵]. لذا مسلماً با این کار نه تنها می توان زایمان طبیعی را به ماماها سپرد بلکه با توجه به فرصتی که ماماها در اختیار دارند، حتی مطابق با تجربه کشورهای موفق در ترویج زایمان طبیعی، می توان از ماماها با تجربه در امر زایمان برای آموزش دانشجویان پزشکی و رزیدنت ها بهره گرفت. ضمن اینکه انگیزه و رضایت شغلی را در آنان افزایش می دهد. بنابراین توصیه می شود این راهکار به طور جدی در سطح کشور دنبال شود. به طور قطع بخشی از سزارین های غیرضروری به دلیل عدم اطمینان و مردد بودن پزشک نسبت به امکان پذیر بودن زایمان طبیعی صورت می گیرد. در این شرایط می توان انتظار داشت با بهره گیری از نظر فرد باتجربه در امر زایمان می توان سزارین را بدون ایجاد پیامدهای ناگوار کاهش داد. این موضوع یعنی استفاده

بهداشتی، سزارین را روشی بسیار بی خطر و راحت می دانند و نسبت به عوارض آن آگاه نیستند، از این رو آگاه سازی مادران و سایر افراد جامعه که به نحوی بر روند تصمیم گیری مادر در انتخاب شیوه زایمان تاثیر گذار می باشند ضروری است. در این میان تعامل بین سیاستگذاران و رسانه ملی و ایجاد فضایی روشنگرانه و در جهت تشویق جامعه به زایمان طبیعی می تواند نقش موثری داشته باشد. در همین راستا مطالعات نشان داده است بیان فواید زایمان طبیعی و آماده سازی مادر قبل از زایمان در پذیرش بهتر زایمان واژینال موثر بوده است [۲۱]. از دیگر موارد مطرح شده در مطالعه حاضر توسط مصاحبه شوندگان، اتخاذ سیاستها و راهکارهایی برای ایجاد سیستم نظارت بر عملکرد متخصصان برای ارائه بازخورد و کنترل میزان بی رویه سزارین انتخابی بوده است. کسب اطلاعات مربوط به شیوه زایمان و پایش و ارزیابی آن و به دنبال آن، دادن بازخورد به پرسنل بیمارستانها می تواند در کاهش سزارین نقش داشته باشد [۲۲]. در این زمینه می توان با ایجاد سیستم اطلاعات مدیریتی یکپارچه در مورد زنان باردار و زایمان آنان در سراسر کشور و کسب به موقع اطلاعات دقیق راجع به پرونده الکترونیک آنان، عملکرد متخصصان در خصوص میزان سزارینهای انجام شده را مورد ارزیابی قرار داد. در صورتی که در مدت مقرر در کارنامه پزشک، کاهش سزارین در حد معین صورت گرفته باشد، تشویق گردد. در عین حال طبیعی است که مراکز درمانی سطح سوم که ارجاعی محسوب می شوند شاخصهای متفاوتی خواهند داشت. به نظر می رسد که افزایش سزارین به دلایل عدیده ای رخ داده، لذا کاهش آن موضوعی چندبعدی، سخت و پیچیده می باشد. ارائه راهکارهای عملی منوط به در نظر گرفتن کلیه عوامل فوق است و بدون اراده، انگیزه و جدیت و مدیریت نظام سلامت میسر نخواهد بود.

سهم نویسندگان

فهیمة رضانی تهرانی: مجری اصلی طرح، نظارت و راهنمایی، ویرایش
راضیه لطفی: طراحی، اجرا، جمع آوری و تحلیل داده ها، نگارش
فرحناز ترکستانی: مشاور اجرایی طرح
مرضیه رستمی: همکاری در تهیه مقاله و مرور متون
مهراندخت عابدینی: مشاور اجرایی طرح
سیما ساجدی: مشاور اجرایی طرح

تشکر و قدردانی

بدینوسیله مراتب سپاس را از کلیه شرکت کنندگان در مصاحبه ها، مسئولان و کارشناسان محترم اداره سلامت مادران معاونت سلامت

از نظر افراد صاحب نظر در زایمان در مطالعه آلتب و همکاران که در مجله لنست به چاپ رسید به خوبی نشان داده شد که در کاهش میزان سزارین نقش داشته است [۱۵]. در حال حاضر یکی از برنامه هایی که با هدف کاهش مرگ و میر مادران توسط وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی به دانشگاه های علوم پزشکی ابلاغ گردیده است، طرح استاد معین است. در این طرح از پزشکان عضو هیات علمی با تجربه در شرایط پیچیده جهت مشاوره کمک گرفته می شود تا بهترین تصمیم برای مادر گرفته شود. همین طرح را می توان برای تصمیم گیری مناسب شیوه زایمان در شرایط حد مرزی اجرا نمود تا مناسب ترین شیوه با کمترین عوارض برای مادر و نوزاد به کار گرفته شود. طبیعی است که مادران نیز بخش مهمی از فرآیند پیچیده انتخاب شیوه زایمان هستند [۱۶]، و در بسیاری از مطالعات دلیل اصلی سزارین انتخابی درخواست ناآگاهانه مادر است [۱۷]، پس می توان با شیوه های مختلف انتخاب آگاهانه آنان را به صورت فعال در تصمیم گیری مناسب هدایت نمود. دغدغه و نگرانی مادر در خصوص درد زایمان آنچه که در بسیاری از مطالعات به آن اشاره شده است [۱۴، ۱۸]، بر کسی پوشیده نیست و توسط مشارکت کنندگان در مطالعه حاضر مورد تاکید قرار گرفت. آنان اشاره به این داشتند که بسیاری از دانش آموختگان مامایی و تخصص زنان و زایمان مهارتی در این زمینه نداشته و یا کمبود امکانات و فضای استاندارد، کمبود نیروی انسانی برای ارائه مراقبت در اتاق لیبر امکان خدمات مطلوب تخفیف درد زایمان را غیرممکن می سازد. لذا به عنوان یک راهبرد، وارد کردن مباحث کاهش درد در برنامه آموزشی مامایی و تخصص زنان و زایمان به عنوان شیوه ای موثر برای کاهش تمایل مادران به سزارین مطرح شد. ضمن اینکه ارائه توضیحات کافی درباره فیزیولوژی درد و لیبر و آگاهی مادران تا حدی ترس را در آنان کاهش می دهد و استرس را از آنان دور می سازد [۱۹]. علاوه بر آگاه سازی مادران از روند زایمان طبیعی، ایجاد خاطره خوشایند زایمان چه در خود فرد و چه در اطرافیان از ترس ناشی از زایمان کاسته و تجارب ناخوشایند زایمان های قبلی در تمایل بسیار شدید مادران به سزارین در مطالعات دیگر نشان داده شده است [۲۰]. داشتن فضای مناسب و استاندارد که حریم خصوصی مادر در آن حفظ شده و امکان حضور همراه که می تواند مامای همراه باشد، قطعاً از نکاتی است که راحتی و آسایش را برای مادر فراهم می سازد. از یافته های پژوهش حاضر این بود که بسیاری از افراد جامعه از جمله مادران و حتی ارائه دهندگان خدمات

سلامت جهان و در قالب پروژه تحقیقاتی مصوب این سازمان اجرا شده است.

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دفتر سازمان سلامت جهان اعلام می‌داریم. این طرح با حمایت مالی سازمان

منابع

1. Belizan JM, Althabe F, Cafferata ML. Health consequences of the increasing caesarean section rates. *Epidemiology* 2007; 18:485-6
2. Ahmadnia S, Delavar B, Einizinab H, Kazemipour S, Mehryar AH, M. N. Caesarean section in the Islamic Republic of Iran. Prevalence and some sociodemographic correlates. *Eastern Mediterranean Health Journal* 2009;15:1389-98
3. Sepanlou SG, Akbarian AR. Growing Rate of Cesarean Section in Iran: Dimensions and Concerns. *Archives of Iranian Medicine* 2012; 15:2 - 3
4. Lumbiganon P, Laopaiboon M, Gulmezoglu AM, Souza JP, Taneepanichskul S, Ruyan P, et al. Method of delivery and pregnancy outcomes in Asia: the WHO global survey on maternal and perinatal health 2007-08. *Lancet* 2010; 375:490-9
5. Chaillet N, Dumont A. Evidence-based strategies for reducing cesarean section rates: a meta-analysis. *Birth* 2007; 34:53-64
6. Moini, A, et al. Caesarean section rates in teaching hospitals of Tehran: 1999-2003. *East Mediterr Health Journal* 2007; 13:457-60
7. Jamshidmanesh M, Oskouie SF, Jouybary L, A. S. The process of women's decision making for selection of cesarean delivery. *Iran Journal of Nursing* 2009; 21:55-67
8. Nwobodo EI, Isah AY, Panti A. Elective caesarean section in a tertiary hospital in Sokoto, north western Nigeria. *Niger Med Journal* 2011; 52:263-5
9. Badakhsh MH, Seifoddin M, Khodakarami N, Gholami R, Moghimi S. Rise in cesarean section rate over a 30-year period in a public hospital in Tehran, Iran. *Archives of Iranian Medicine* 2012; 15:4-7
10. Creswell JW, Plano Clark VL. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 1st Edition, Thousand Oaks, CA: Sage, 2007
11. Lincoln Y, Guba E. *Naturalistic Inquiry*. 1st Edition, Newbury Park, CA: Sage publication, 1985
12. Huang SY, Sheu SJ, Tai CJ, Chiang CP, Chien LY. Decision-Making process for choosing an elective cesarean delivery among primiparas in Taiwan. *Matern Child Health Journal* 2013; 17:842-51
13. Poma PA. Effect of departmental policies on cesarean delivery rates: a community hospital experience. *Obstetrics and Gynecology* 1998; 91:1013-8
14. Yazdizadeh B, Nedjat S, Mohammad K, Rashidian A, Changizi N, Majdzadeh R. Cesarean section rate in Iran, multidimensional approaches for behavioral change of providers: a qualitative study. *BMC Health Service Research* 2011; 11:159
15. Althabe F, Belizan JM, Villar J, Alexander S, Bergel E, Ramos S, et al. Mandatory second opinion to reduce rates of unnecessary caesarean sections in Latin America: a cluster randomised controlled trial. *Lancet* 2004; 363:1934-40
16. Wu JM, Viswanathan M, Ivy JS. A conceptual framework for future research on mode of delivery. *Matern Child Health Journal* 2012; 16:1447-54
17. Qin C, Zhou M, Callaghan WM, Posner SF, Zhang J, Berg CJ, et al. Clinical indications and determinants of the rise of cesarean section in three hospitals in rural China. *Matern Child Health Journal* 2012; 16:1484-90
18. Storksen HT, Garthus-Niegel S, Vangen S, Eberhard-Gran M. The impact of previous birth experiences on maternal fear of childbirth. *Acta Obstetrica ET Gynecologica Scandinavica* 2013; 92:318-24
19. McLachlan HL, Forster DA, Davey MA, Farrell T, Gold L, Biro MA, et al. Effects of continuity of care by a primary midwife (caseload midwifery) on caesarean section rates in women of low obstetric risk: the COSMOS randomised controlled trial. *British Journal of Obstetrics and Gynecology* 2012; 119:1483-92
20. Pawelec M, Pietras J, Karmowski A, Palczynski B, Karmowski M, Nowak T. [Fear-driven cesarean section on request]. *Polski merkuriusz lekarski* 2012; 33:86-9
21. Tully KP, Ball HL. Misrecognition of need: women's experiences of and explanations for undergoing cesarean delivery. *Social Science and Medicine* 2013; 85:103-11
22. Main EK. Reducing cesarean birth rates with data-driven quality improvement activities. *Pediatrics* 1999; 103:374-83

ABSTRACT

Health system management and strategies to decrease elective cesarean section: a qualitative study

Razieh Lotfi¹, Fahimeh Ramezani Tehrani^{2*}, Farahnaz Torkestani³, Marzieh Rostami Dovom², Mehrandokht Abedini³, Sima Sajedinejad⁴

1. Social Determinants of Health Research Center, Alborz University of Medical Sciences, Karaj, Iran
2. Reproductive Endocrinology Research Center, Research Institute for Endocrine Sciences, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
3. Maternal Office, Ministry of Health and Medical Education, Tehran, Iran
4. World Health Organization Office, Tehran, Iran

Payesh 2015; 1: 59-71

Accepted for publication: 25 November 2014

[EPub a head of print-24 December 2014]

Objective (s): Elective caesarean sections in most countries including Iran has increased dramatically and became a serious problem for the health system. This study aimed to assess challenges and strategies to decrease elective cesarean section as faced by health system management using a qualitative approach.

Methods: Eleven semi-structured interviews conducted with midwives, obstetricians and sociologist. They were asked to elaborate on issues that health system is facing with. Data were analyzed in a conventional fashion.

Results: Four concepts emerged from the qualitative data analysis including: 'performance supervision', 'standardization', 'regulations', and 'education'.

Conclusion: Any decrease in caesarean sections requires integrative coordination and can be achieved only by substantial interventions by health system management.

Key Words: Cesarean delivery, Health system, qualitative study

* Corresponding author: Shahid Beheshti University of Medical Sciences

Tel: 22432500

E-mail: ramezani@endocrine.ac.ir